

MEDIACIÓ I EDUCACIÓ

2025-26

Amateurs: filmar el que s'estima i preservar-ho

Dinamització autònoma a
l'aula

FilmoTeca
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

MEDIACIÓ I EDUCACIÓ

2025-26

FilmoTeca
de Catalunya

Amateurs: filmar el que s'estima i preservar-ho

Dinamització autònoma a l'aula

Introducció

Objectius de la sessió i
competències bàsiques

Explicació de la sessió

Fitxes tècniques i sinopsis

Definició i context d'una
filmoteca

La memòria històrica i els arxius

Reptes i activitats per fer a l'aula

Reflexions finals

Glossari

Bibliografia recomanada o
esmentada durant el dossier

Filmografia recomanada

Altres recursos

Amateurs: filmar el que s'estima i preservar-ho

INTRODUCCIÓ

La Filmoteca de Catalunya és un equipament cultural públic i les seves funcions principals són preservar, conservar, restaurar, catalogar i difondre el patrimoni cultural audiovisual i filmic, especialment el català. Per dur a terme aquests propòsits, disposa, actualment, d'un equip de professionals que treballen en dues seus: el Centre de Conservació i Restauració (2CR), situat al Parc Audiovisual de Terrassa, inaugurat l'any 2013, i l'edifici del Raval, inaugurat l'any 2012, on es troben les oficines, els espais d'exposicions, la biblioteca i les dues sales de cinema.

Una filmoteca és un espai idoni per a la reflexió i la generació de pensament al voltant de les imatges. Les filmoteques de tot el món evolucionen constantment i actualitzen els seus discursos i les seves polítiques de classificació, priorització i ús dels materials fílmics i documentals que conserven. A més, l'equip de Mediació i Educació és una pota imprescindible per contribuir a la generació d'aquests nous discursos, per la seva vocació de diàleg amb totes les àrees de la Filmoteca i la seva connexió amb

espais i públics diversos. Aquesta feina es concreta en diferents propostes i projectes, entre els quals hi ha el programa per a centres educatius en què s'emmarca aquesta activitat, anomenada "Amateurs: filmar el que s'estima i preservar-ho".

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ I COMPETÈNCIES BÀSIQUES

- Descobrir els oficis, les tècniques i els artefactes del cinema analògic i el paper de les filmoteques en la restauració i conservació filmiques.
- Submergir-se en la memòria dels arxius i el patrimoni cinematogràfic català del segle xx, més enllà de la pantalla comercial (el cas del cinema *amateur*).
- Conèixer estratègies bàsiques d'anàlisi i creació d'imatges des d'una perspectiva ètica. Identificar i desmuntar estereotips racistes.

COMPETÈNCIES QUE ES DESENVOLUPARAN

A continuació, es presenten les competències clau comunes que es poden treballar a través de la sessió i les activitats proposades tant abans com després del visionament.

Les competències específiques i els criteris d'avaluació s'han d'ajustar en funció del nivell educatiu amb el qual es treballi. Es recomana que cada docent faci aquesta vinculació, tenint en compte el seu context, per optimitzar l'activitat i adaptar-la al màxim a l'alumnat i als seus processos d'aprenentatge.

Competència emprenedora

- CE1. Analitzar necessitats i oportunitats i afrontar reptes amb sentit crític, fent balanç de la seva sostenibilitat i valorant l'impacte que

puguin suposar en l'entorn, per presentar idees i solucions innovadores, ètiques i sostenibles dirigides a crear valor en l'àmbit personal, social, cultural i econòmic.

Competència personal, social i d'aprendre a aprendre

- CPSAA 4. Fer autoavaluacions sobre el propi procés d'aprenentatge, buscant fonts fiables per validar, sustentar i contrastar la informació i per obtenir conclusions rellevants.

Competència ciutadana

- CC1. Analitzar i comprendre idees relatives a la dimensió social i ciutadana de la seva pròpia identitat, així com als fets socials, històrics i normatius que la determinen, demostrant respecte per les normes, empatia, equitat i esperit constructiu en la interacció amb els altres en diferents contextos socioinstitucionals.
- CC2. Analitzar i assumir amb fonament els principis i valors que emanen del procés d'integració europeu, de l'ordenament jurídic de l'Estat espanyol i de Catalunya i dels drets humans i de l'infant, participant en activitats comunitàries, com la presa de decisions o la resolució de conflictes, amb actitud democràtica, respecte per la diversitat, i compromís amb la igualtat de gènere, la cohesió social, el desenvolupament sostenible i l'assoliment de la ciutadania mundial.
- CC3. Analitzar i comprendre problemes ètics fonamentals i d'actualitat, considerant críticament

els valors propis i aliens, i desenvolupant els seus propis judicis per afrontar la controvèrsia moral amb actitud dialogant, argumentativa, respectuosa i oposada a qualsevol tipus de discriminació o violència —incloent-hi la violència masclista, LGTBIfòbica, racista o capacitista— o fonamentalisme ideològic.

EXPLICACIÓ DE LA SESSIÓ

Filmar el que tenim a prop és, avui dia, una pràctica molt habitual, sobretot entre la gent jove. Però i si ens preguntem com va començar aquest gest?

La creació d'imatges i memòries no sempre ha estat una pràctica tan accessible com en l'actualitat. Actualment, l'acció d'enregistrar un record, filmar el que ens envolta o, senzillament, experimentar amb la creació d'imatges en moviment és una acció que tenim relativament a l'abast. Molts cops n'hi ha prou amb treure el mòbil de la butxaca. Però això no sempre ha estat així. Fins no fa tant, les càmeres i els equips tècnics de filmació eren costosos, de manera que només una petita part de la població tenia accés a l'enregistrament d'imatges. Els diferents canvis tecnològics i socials van anar permetent més accessibilitat per filmar, fet que va convertir el cinema en una activitat més democràtica i va revolucionar la manera com ens relacionem amb les imatges.

En aquesta sessió rememorarem una data que va canviar moltes coses a Catalunya: l'inici del moviment de cinema *amateur*, amb la comercialització de la càmera Pathé Baby, el 1924. Hi trobarem diverses peces curtes que ens portaran directament a principis del segle xx, quan un grup d'entusiastes van començar a filmar el que tenien al voltant: la família, els carrers, els paisatges i les històries que somiaven a partir del que veien al cinema.

Es tracta de la veritable primera escola de cinema, i d'un arxiu visual i documental únic sobre els anys 20 i 30. Amb aquestes peces podrem reflexionar sobre el patrimoni fílmic, sobre com llegim les imatges amb el temps, i sobre com les hem de conservar perquè passin de generació en generació.

Càmera Pathé Baby dels anys 20.

DEFINICIÓ I CONTEXT D'UNA FILMOTECA

PRESERVAR LA MEMÒRIA: LA DESTRUCCIÓ I EL DETERIORAMENT DEL PATRIMONI CINEMATogrÀFIC

Des dels orígens (a finals del segle XIX) fins a l'actualitat, la història del cinema ha anat acumulant un gran volum patrimonial. Al començament, la preservació del patrimoni cinematogràfic era una tasca que no es considerava prioritària. No va ser fins més tard que historiadors i historiadores del cinema, arxiveres i arxivers, institucions públiques (com ara museus o filmoteques) i organitzacions sense ànim de lucre van començar a destacar la importància de preservar el patrimoni fílmic.

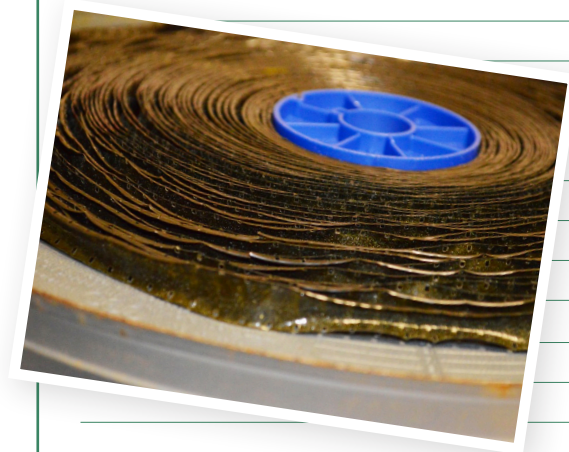
El descuit en la preservació dels primers anys, juntament amb la fragilitat de la pel·lícula analògica, van tenir com a conseqüència la pèrdua d'una gran part del patrimoni cinematogràfic.

Abans de l'arribada del cinema digital, en el segle XXI, el cinema era analògic (és a dir, estava fet amb pel·lícula fotogràfica). La pel·lícula fotogràfica és el suport transparent i flexible sobre el qual s'apliquen les emulsions fotogràfiques que permeten captar i reproduir imatges. El primer material emprat va ser el nitrat de cel·lulosa, però cap a mitjans del segle passat va deixar d'utilitzar-se perquè era químicament inestable i altament inflamable. Si no es preservava

correctament, podia fins i tot entrar en combustió espontània, de manera que els habituals incendis als dipòsits de pel·lícules van destruir bona part del cinema mut: s'estima que només han resistit entre el 25 % i el 10 % de les pel·lícules d'aquesta mena rodades arreu del món.

L'any 1910, l'empresa Kodak va introduir l'acetat de cel·lulosa per substituir el nitrat de cel·lulosa, i el 1922 Kodak i Pathé van presentar formats més petits, amb el nou material, per a càmeres domèstiques. L'acetat no es cremava espontàniament, però tenia altres problemes de conservació. L'anomenada *síndrome del vinagre* és un procés de deterioració del cel·luloide pel qual, a causa de les condicions d'humitat i de temperatura (principalment la calor), el material es converteix en àcid acètic i deteriora tota la pel·lícula en un procés irreversible. D'altra banda, la vulnerabilitat del suport va coincidir amb l'època dels totalitarismes a Europa. El nazisme i els feixismes a Itàlia i Espanya van exercir el control a través de la destrucció d'elements culturals que consideraven contraris als seus idearis polítics, religiosos o morals, que incloïen no només llibres o revistes, sinó també pel·lícules.

Tot i que la indústria no va comercialitzar-lo fins a la dècada posterior, l'any 1941 Fuji va descobrir el suport de polièster, molt més resistent i estable. Aquest és el suport que encara s'utilitza en el cinema analògic.

Pel·lícula d'acetat de cel·lulosa afectada per l'anomenada síndrome del vinagre.

EL PAPER D'UNA FILMOTECA EN LA PRESERVACIÓ DE LA MEMÒRIA

La fragilitat dels suports fílmics i els riscos de deteriorament de les pel·lícules fan del cinema un art que, de forma natural, tendiria a la desaparició. És per això que existeixen les filmoteques o cinemateques, arxius especialitzats en la catalogació, conservació —i, si escau, restauració— i consulta de documents cinematogràfics.

Entre altres funcions, una filmoteca treballa en la preservació o conservació fílmica, que consisteix a rescatar pel·lícules de cinema deteriorades i preservar les imatges que continguin, a fi que les pròximes generacions puguin gaudir-ne.

La tasca de preservació té l'objectiu que les pel·lícules puguin continuar projectant-se de la manera més fidel possible a la versió original. Els professionals que s'hi dediquen vetllen per la protecció dels films i cerquen compartir-ne el contingut amb garanties d'accessibilitat pública i llegat cultural.

El Centre de Conservació i Restauració (2CR) de la Filmoteca té cura del patrimoni fílmic, i és el dipòsit de films més important de Catalunya. La seva missió és recuperar, conservar, catalogar, investigar i difondre el patrimoni fílmic català, ja sigui ficció, documental, animació, noticiaris o publicitat.

LA MEMÒRIA HISTÒRICA I ELS ARXIS

FILMAR EL QUE S'ESTIMA

Preservar la cinematografia no només vol dir tenir cura dels grans títols de la història del cinema i les grans produccions del cinema comercial. Paral·lelament a la història del cinema més canònica, sovint hi ha una història del cinema menys atesa, però no per això menys important. Es tracta de pel·lícules realitzades de manera més íntima i que, a diferència del cinema més convencional, no persegueixen interessos comercials.

Les filmacions *amateurs* són testimonis d'una època vital, ens donen una visió a peu de carrer i formen part de la nostra memòria audiovisual. El mot *amateur* és un manlleu lingüístic del francès (o gal·licisme), que al seu torn prové del llatí *amator*, que fa referència al sentiment d'amor. En el sentit modern, l'*amateur* és aquella persona que fa una cosa pel gaudi de fer-la, més que per raons econòmiques o de necessitat.

El cinema *amateur*, doncs, és el cinema realitzat de manera no professional, sovint sense pressupost i amb mitjans casolans, amb l'objectiu de fer una pel·lícula per la passió i el plaer de fer-la, i amb la llibertat creativa que això comporta.

Al llarg del segle xx, el cinema *amateur*, com a fenomen, va anar més enllà del rodatge aïllat de pel·lícules no professionals. Va ser un moviment

Notes

Preservar el patrimoni fílmic és també preservar la nostra memòria. La perdurabilitat de les filmacions ens permet retornar al nostre passat, ens ajuda a entendre d'on venim i qui som. El paper d'una filmoteca és essencial en aquesta tasca.

El mot *amateur* és un manlleu lingüístic del francès (o gal·licisme), que al seu torn prové del llatí *amator*, que fa referència al sentiment d'amor. En el sentit modern, l'*amateur* és aquella persona que fa una cosa pel gaudi de fer-la, més que per raons econòmiques o de necessitat.

organitzat de persones aficionades a la creació cinematogràfica que van compartir experiències, visionaments i filmacions que presentaven a certàmens i rebien reconeixements atorgats des del que va ser una xarxa d'associacions locals i regionals que culminaria en la Unió Internacional de Cine *Amateur* (UNICA), fundada l'any 1931.

CINEMA AMATEUR A CATALUNYA

A Catalunya, el cinema *amateur* no només existeix des del naixement del setè art, sinó que podríem dir que n'és l'origen. La primera pel·lícula espanyola amb argument, *Riña en un café* (1897), va ser filmada amb una càmera autoconstruïda pel mateix director, Fructuós Gelabert, i els personatges que hi apareixien no eren actors professionals, sinó amics del cineasta. Fins i tot el mateix Gelabert era un dels protagonistes del film.

Els primers cineastes aficionats —o *cineistes*, com els agradava referir-se a ells mateixos— i les primeres institucions de cinema *amateur* catalanes van coincidir amb la popularització de les primeres càmeres domèstiques, com ara la Cine-Kodak Model A (1923) o la Bolex Autocine (1928), entre altres. Tanmateix, amb la popularització de les càmeres domèstiques, també aparegueren els principals formats associats a la producció *amateur* de l'època: el 9,5 mm (1922), el 16 mm (1923) i el 8 mm (1932). Aquests dispositius només estaven a l'abast de les persones més benestants. Així i tot, per primera

vegada, una part de la població podia no només veure pel·lícules a casa, sinó també enregistrar filmacions i crear els seus propis films.

Aquest conjunt de cineastes *amateurs* van començar a experimentar i a aprendre pel seu propi compte, amb l'enregistrament d'escenes quotidianes i familiars. Amb el temps, les seves gravacions van anar més enllà de l'àmbit domèstic i van començar a mostrar moments significatius i, fins i tot, relats de ficció. Un exemple de ficció domèstica el trobem a la primera pel·lícula del programa, *La banda gris* (1927), filmada en format de 9,5 mm pel cineasta *amateur* Lluís Gibert Romeu, que pertany a aquesta etapa.

Coincidint amb l'impuls cultural i associacionista dels inicis de la Segona República (1931-1939), el cinema *amateur* va sortir definitivament de casa i viu una veritable eclosió. L'any 1932 es fundà la Secció de Cinema i Vídeo del Centre Excursionista de Catalunya, i aquest mateix any se celebrà el primer concurs de cinema amateur estatal. Aquesta entitat va ser pionera en l'impuls d'aquesta mena de cinema, però aviat en sorgiren d'altres amb interessos comuns, com ara l'Associació de Cinema *Amateur* del Foment de les Arts Decoratives de Barcelona (FAD).

La creació de clubs, la publicació de revistes —com ara la revista *Cinema Amateur*, l'any 1932, l'organització de concursos nacionals i l'assoliment d'una funció cultural i educativa van captar l'atenció del Comitè de Cinema de la Generalitat de Catalunya,

Fotograma de la pel·lícula
"La banda gris" (1927), de Lluís
Gibert Romeu.

que va iniciar un diàleg cara a cara amb el moviment cinematogràfic amateur internacional. Això va derivar en la celebració del V Concurs Internacional de Cinema *Amateur*, que va tenir lloc el 1935 a Barcelona i Sitges.

D'aquesta època en destaca l'única pel·lícula *amateur* oficialment atribuïda a una dona: el film avantguardista *Aquesta nit no surto* (1934), de la cineasta catalana Francesca Trián Massana, la segona pel·lícula del programa.

El cop d'estat franquista i l'inici de la Guerra Civil, l'any 1936, van aturar l'impuls del cinema *amateur* i el van recloure novament en l'àmbit domèstic. No va ser fins al 1943 que va reprendre l'activitat. La realització del tercer film del programa, el documental *Escola del Mar*, coincideix amb l'inici de la guerra a Espanya i representa, amb naturalisme i sensibilitat, el dia a dia d'un projecte educatiu inspirat en els valors inclusius i en la renovació pedagògica de l'Escola Moderna, uns valors que quedarien esfondrats durant els anys posteriors de dictadura franquista.

Amb l'aparició del format súper-8, de Kodak, els anys 60 van ser un període de gran expansió del cinema *amateur*. Alhora, paradoxalment, van marcar el declivi d'aquesta mena de cinema: l'agitació que envaïa l'escena cultural —especialment en la dècada posterior, els anys 70— requeria un format immediat, políticament compromès i contundent. L'aparició del vídeo i el naixement de projectes socialment

compromesos, com ara Vídeo-Nou/Servei de Vídeo Comunitari, van marcar l'inici d'una nova època.

La voluntat que guiava els primers cineastes *amateurs* d'enregistrar el que els envoltava, de testimoniar un moment o una època històrica, en el fons no és tan diferent de la tendència actual a crear i compartir moments de la vida pel simple gaudi i amor de fer-ho. Així i tot, amb els anys, l'evolució tècnica dels formats cinematogràfics i l'adveniment de canvis socials han fet del cinema i de l'audiovisual un mitjà molt més accessible i democràtic. Aquests canvis han transformat profundament la relació que establim amb la creació d'imatges, que avui és molt més directa, quotidiana i de consum immediat.

REPTES I ACTIVITATS PER FER A L'AULA

QUÈ PODEM FER ABANS DE LA SESSIÓ?

- **Debatem sobre la noció d'*amateur*.** En l'article "Amateur Versus Professional" (1965), la cineasta Maya Deren afirmava: "L'*amateur* ha d'aprofitar el gran avantatge que tots els professionals envegen: la llibertat, tant artística com física". A partir d'aquesta idea, proposem obrir un debat a l'aula al voltant del concepte d'*amateur*. Què creieu que significa *amateur*? Compartim la definició etimològica ('persona que fa una activitat per amor a l'art') i reflexionem: quines activitats feu vosaltres per passió, sense

Notes

La voluntat que guiava els primers cineastes amateurs d'enregistrar el que els envoltava, de testimoniar un moment o una època històrica, en el fons no és tan diferent de la tendència actual a crear i compartir moments de la vida pel simple gaudi i amor de fer-ho.

buscar-ne una recompensa econòmica? En què es diferencien aquestes activitats de les que es fan amb finalitats comercials? Com us imagineu que seran les pel·lícules *amateurs* que veurem? Penseu que, pel fet de ser *amateurs*, tenen menys valor artístic o tècnic? Per què penseu que la cineasta Maya Deren associava l'*amateur* amb la llibertat creativa? Creieu que els vídeos que compartim a les xarxes socials poden considerar-se una forma de creació *amateur*? Al començament del cinema, tenir accés a una càmera i a material filmic era molt car i poc habitual. Qui creieu que podia fer pel·lícules? Actualment, amb mòbils i xarxes socials, ha canviat aquest accés a la creació audiovisual? Per què?

- **Investigació sobre l'Escola del Mar i el seu llegat pedagògic.** Es proposa fer una petita investigació sobre l'Escola del Mar, l'edifici original de la Barceloneta i el projecte pedagògic. Com va néixer? Què va ser l'Escola del Bosc i quina relació tenien les dues institucions? En què va inspirar-se? Qui va ser Ferrer i Guàrdia? Com aprenien els infants d'aquesta escola? Què va passar? Es pot proposar de fer un mural per compartir la informació i els documents investigats per difondre-ho amb la resta de l'alumnat. Es pot comparar, d'una banda, amb l'educació durant el franquisme i, de l'altra, amb el sistema educatiu actual.

- **Exploració del cinema amateur i l'ús dels rètols en el cinema mut.** Les revistes *Cinema Amateur* (1932-1936) i *Otro Cine* (1952-1975) van ser publicacions clau per impulsar el cinema *amateur* a Catalunya. No només hi trobem informació sobre les pel·lícules que es feien, sinó també consells i tècniques per a la producció audiovisual no professional.

Dividim l'aula en sis grups de treball. Comencem llegint i comentant l'article *Rètols* (pàg. 23), escrit per Josep Maria Galceran a la revista *Cinema Amateur* (núm. 1). Aquest article breu reflexiona sobre l'ús dels rètols (o intertítols) del cinema mut. Aquests textos filmats servien per complementar la informació visual en una època en què el cinema encara no disposava de so. Què ens explica l'article sobre els rètols? Quines recomanacions fa sobre l'ús d'aquest recurs?

A continuació, cada grup ha de pensar en una història breu per a una pel·lícula de cinema *amateur*. Es demana que elaborin un guió il·lustrat (*storyboard*) de 10 vinyetes en què es narri visualment la història utilitzant al màxim els recursos de la imatge. Només 3 de les 10 vinyetes poden contenir intertítols. L'objectiu és treballar la capacitat expressiva del llenguatge visual limitant l'ús de paraules.

PAUTES PER A LA DINAMITZACIÓ DE LA SESSIÓ A L'AULA

Per introduir la sessió comencem explicant la diferència entre el cinema digital i el cinema analògic. Ensenyem i presentem a l'alumnat el material proporcionat per la Filmoteca de Catalunya [cal demanar-lo prèviament a filmoteca.escoles@gencat.cat] A continuació, deixem que l'alumnat pugui tocar el material per tenir-ne una experiència tàtil.

- Algú de vosaltres ha sentit mai a parlar del cinema analògic? Què creieu que és? Fins fa no gaire temps, les pel·lícules es feien amb rotllos de cinta de pel·lícula [cal mostrar-ne un exemplar]. Cadascun d'aquests fotogrames és una fotografia. Quan aquestes cintes es projectaven imatge rere imatge, creaven la il·lusió del moviment.
- Sobre aquestes cintes de pel·lícula s'hi aplicava un líquid transparent que es diu *emulsió fotogràfica*. Aquesta emulsió és fotosensible. Això vol dir que quan entra en contacte amb la llum deixa gravada la imatge, un procés semblant al que ens passa a la pell quan ens toca la llum del sol.

En els inicis del cinema, la cinta de pel·lícula estava feta de nitrat de cel·lulosa, un material que era molt fàcilment inflamable. Això va causar molts accidents en laboratoris o en projeccions. Per aquest motiu, no era gaire habitual que hi hagués càmeres en entorns domèstics. Cap als anys 1912 i 1913, es va començar

a crear un nou suport no inflamable: l'acetat de cel·lulosa. Aquest suport permetia una manipulació i una projecció segures. En part, això explica el naixement de la cinematografia *amateur* (entre altres avenços tècnics i socials). L'any 1941 es va descobrir el suport de polièster, un material molt més resistent i estable, que és el que es continua utilitzant avui en dia.

Què és una Filmoteca?

Situem la sessió dins del marc de la Filmoteca de Catalunya. Expliquem què és una filmoteca o cinemateca, i quines són les seves funcions principals, especialment pel que fa a la preservació del cinema amateur i al contingut del programa que veurem a continuació.

- **El paper d'una filmoteca.** Fem al grup les preguntes següents: "Sabeu què és una filmoteca?", "Algú de vosaltres n'ha visitat cap alguna vegada?". Expliquem que una filmoteca és un espai dedicat a preservar, recuperar, catalogar, restaurar i difondre el patrimoni fílmic (és a dir, el conjunt de pel·lícules i imatges que expliquen la nostra història i la nostra manera de viure com a societat).
- **Reflexió sobre el patrimoni fílmic del cinema amateur.** L'arribada de les cintes de pel·lícula d'acetat de cel·lulosa, juntament amb altres avenços tècnics i canvis socials, va afavorir el desenvolupament del cinema *amateur*. És important tenir en compte que, tot i que aquest nou suport ja

no era inflamable, continuava sent molt inestable. A més, com que no es tractava de cinema comercial, normalment no se'n feien còpies, de manera que cada projecció deteriorava una mica més la pel·lícula original. Algunes de les còpies conservades al Centre de Conservació i Restauració de la Filmoteca han arribat amb ratlles, forats i fins i tot degradació química, un fenomen conegut com a *síndrome del vinagre*. Per aconseguir que aquestes filmacions es puguin veure avui, ha calgut la tasca d'especialistes, que les han restaurat i digitalitzat.

- **Reflexió sobre com llegim les imatges amb el pas del temps.** Demanem a l'alumnat per què pensen que és important poder veure aquestes pel·lícules avui en dia. Les filmacions que veurem són documents únics dels anys 20 i 30. Poder-les veure actualment ens permet entendre d'on venim i qui som, i ens ofereix una mirada directa a la vida quotidiana d'altres generacions.

* Es pot acompanyar l'explicació d'aquest vídeo ([minut 1:37](#)), en què es pot veure, de manera molt il·lustrativa, els resultats de la restauració d'una bobina Pathé Baby feta per la Filmoteca de Catalunya.

Què és el cinema *amateur*?

Abans de començar el visionament, proposem introduir el concepte de cinema *amateur* per situar l'alumnat i despertar el seu interès pel tipus de pel·lícules que veuran.

- Sabeu què vol dir *amateur*? Caldria explicar que ve del llatí *amator*, que significa 'qui estima'.

Per tant, el cinema *amateur* és el cinema fet per passió, no per guanyar diners, sinó per amor a les imatges i al que es vol gravar. És un tipus de cinema que expressa una mirada personal, molt vinculada a les emocions, la creativitat i l'experiència pròpia.

- Les pel·lícules que us proposem formen part d'aquest univers: són films fets per persones que volien preservar moments, persones estimades, paisatges propers o situacions que els emocionaven. Per això, el títol de la sessió és "Filmar el que s'estima".
- Podeu obrir un petit espai de conversa per connectar aquest tipus de cinema amb la seva experiència quotidiana: "Heu gravat mai alguna cosa o algú que estimeu?", "Què us agrada enregistrar amb el mòbil o amb una càmera?", "Per què ho feu?", "Per guardar-ho?", "Per compartir-ho?", "Què penseu que explica de vosaltres allò que filmeu?". Aquestes preguntes ajuden a establir un pont entre el cinema *amateur* del passat i el que avui poden fer ells i elles amb el mòbil, gairebé sense pensar-ho.
- Quan neix el cinema *amateur* a Catalunya? Expliqueu que el cinema *amateur* a Catalunya va començar cap a l'any 1924, coincidint amb un canvi tecnològic important: la invenció i comercialització de la càmera Pathé Baby, una càmera de petit format que va fer possible que persones no professionals comencessin a filmar el seu entorn.

Sessió de cinema a l'aula

VISIONAMENT 1

La banda gris (Lluís Gibert Romeu, 1927) 23'.

Presentació

El primer curtmetratge del programa és *La banda gris*, una pel·lícula feta per aficionats que funciona com una paròdia del cinema d'aventures i misteri que es feia a l'època, especialment del que es coneix com a *film noir* (o cinema negre).

- Tot i estar feta fora del circuit professional, és una pel·lícula molt dinàmica i entretinguda, amb un munt d'elements típics del cinema d'acció. Us convidem a mirar-la amb atenció i curiositat. A més de la història, hi ha molts detalls tècnics i visuals interessants a observar.
- **Format de filmació.** La pel·lícula està gravada en un format antic, el 9,5 mm, molt habitual en el cinema amateur d'aquells anys. Una curiositat d'aquest format és que la perforació (els forats de la pel·lícula) es troba al centre i no als laterals, com en formats més moderns.
- **Estat de conservació.** El pas del temps ha deixat marca. Podreu notar taques, ratlles o alteracions visuals que reflecteixen l'envelliment del suport físic.
- **Efectes especials i trucs visuals.** Malgrat la senzillesa dels mitjans tècnics, els autors fan servir trucs de cinema molt creatius propis dels inicis del setè art: canvis màgics, transicions visuals o efectes simples però enginyosos.

- **Found footage.** Un dels aspectes més singulars del curt és l'ús d'imatges extretes d'altres pel·lícules (no gravades pels mateixos autors). Aquesta tècnica rep el nom de found footage (metratge apropiat), i consisteix a reutilitzar material fílmic preexistent per crear una nova obra o complementar-la.

Col·loqui

Preguntes per activar el debat: “Heu identificat alguns trucatges?”, “Com estan fets?”, “Veieu com el cineasta ‘imita’ el cinema comercial que probablement veia a les pantalles comercials als anys 20?”, “Com ho heu vist?”, “En què es pot apreciar?”, “Creieu que tenia una intenció còmica?”, “Us ha fet riure?”, “Per què?”, “Hi ha algun fragment que no és filmat per ell, sinó que es pot considerar un *found footage*?”, “Heu identificat quin?”, “Per què?”.

VISIONAMENT 2

Aquesta nit no surto (Francesca Trián Massana, 1934) 9'.

Presentació

Sortir o quedar-se a casa... Us heu trobat mai davant d'aquesta decisió? En el curtmetratge *Aquesta nit no surto*, el fet de quedar-se a casa vol dir explorar i jugar amb el cinema des dels elements més domèstics. La segona pel·lícula del programa és molt especial i diferent del que estem acostumats a veure avui. Aquesta pel·lícula és una mostra de cinema experimental, també anomenat *cinema d'avantguarda*.

- La directora juga amb les imatges, la llum i alguns trucs visuals del cinema per crear una peça poètica i creativa. No busca explicar una història tradicional, sinó transmetre sensacions a través del moviment i els objectes.
- Un crític la va descriure com una “petita joia plena de poesia visual”.
- A més, va guanyar una medalla d’honor del Cercle d’Escriptors Cinematogràfics (CEC) al Concurs Català de Cinema *Amateur* de 1934.
- Però, sobretot, és una pel·lícula important perquè és la primera obra de cinema atribuïda oficialment a una dona a Catalunya en un moment en què molt poques podien fer cinema. Això li dona un gran valor històric i simbòlic.

Col·loqui

Preguntes per activar el debat: “Què us ha semblat la pel·lícula?”, “Us ha resultat estranya, interessant, poètica?”, “Creieu que la directora experimentava amb el llenguatge del cinema?”, “Per què ho penseu?”, “Quins materials i tècniques ha fet servir per donar vida a objectes domèstics?”, “Us han sorprès?”, “Com aconsegueix fer que els objectes es moguin, s’animin o prenguin protagonisme?”, “Com juga amb les llums i les ombres?”, “Heu provat mai de fer alguna creació semblant a casa, amb objectes, ombres o llums?”, “Per què creieu que en tota la pel·lícula no es veu cap rostre?”, “És un detall sense importància o una decisió artística?”, “En les pel·lícules que acostumeu a veure, normalment hi apareixen cares?”, “Què canvia quan no n’hi ha?”.

VISIONAMENT 3

Escola del Mar (Joan Serra i Oller, 1936) 18’15”.

Presentació

Escola del Mar és la tercera pel·lícula del programa. Aquest documental mostra el dia a dia de l’Escola del Mar, un projecte educatiu innovador inaugurat l’any 1921 a la platja de la Barceloneta. Malauradament, l’escola va ser destruïda el 7 de gener de 1938 a causa d’un bombardeig italià durant la Guerra Civil espanyola.

- La pel·lícula va ser filmada per Joan Serra, que més endavant es convertiria en un muntador professional. Amb un estil natural i sensible, el documental ensenya com funcionava aquest centre, inspirat en les idees de renovació pedagògica de l’Escola Moderna, que buscava una educació més lliure i activa per als infants.
- Aquest film va guanyar la medalla d’argent al II Concurs Nacional de Cinema *Amateur*, organitzat per la Federació Catalana de Cinema *Amateur*.
- Gràcies a càmeres petites i fàcils de fer servir, com les de 9,5 i 16 mm, i al fet que el cinema *amateur* no estava sotmès a censura, molts aficionats al cinema van començar a gravar escenes del seu entorn. Així es va crear un arxiu visual molt valuós d’una època plena de canvis socials, culturals i polítics.
- Aquests cineastes, sovint influenciats per institucions educatives com l’Institut Internacional del Cinematògraf Educatiu de Roma o el Comitè de Cinema de la Generalitat de Catalunya, van

fer pel·lícules sobre temes que no apareixien al cinema comercial: la vida quotidiana, les festes populars, l'evolució del món rural, els esports femenins, el paper dels mitjans de comunicació o projectes escolars com l'Escola del Mar.

- Quan mireu la pel·lícula, pareu atenció als projectes que fan els alumnes i a la manera com treballen. Descobrireu una escola diferent i molt avançada per al seu temps.

Col·loqui

Preguntes per activar el debat: “Què us ha semblat la pel·lícula?”, “Us ha sorprès alguna cosa del que heu vist?”, “Per què creieu que és important que encara avui puguem veure aquesta pel·lícula?”, “De què ens parla realment?”, “Només ens mostra una escola o també ens explica alguna cosa més sobre la societat de l'època?”, “Diríeu que la pel·lícula funciona com el testimoni d'un projecte educatiu que, si no s'hagués filmat, potser s'hauria perdut en el temps?”.

VISIONAMENT 4

Centenari del Cinema Amateur a Catalunya
(Carolina Astudillo, 2024) 7'54”.

Presentació

La quarta pel·lícula del programa és una peça audiovisual breu creada per la cineasta Carolina Astudillo, una directora molt especial que treballa a partir d'imatges del passat per construir històries

noves i plenes de sentit. Per fer aquest film, Astudillo ha utilitzat imatges antigues del cinema *amateur* català, conservades a la Filmoteca de Catalunya. A través d'aquest material, dona una nova vida a fragments de la nostra història que potser no coneixíem.

Fixeu-vos bé en...

- Les imatges, ja que moltes tenen dècades d'història i ens permeten veure com era la vida abans, a través de les càmeres de persones anònimes com nosaltres.
- Com canvia la nostra manera de mirar aquestes imatges quan s'hi afegeix veu, música o un punt de vista actual.

Col·loqui

Preguntes per activar el debat: “Què veiem quan mirem imatges del passat amb la mirada d'avui?”, “Qui apareix en aquestes imatges sota la mirada d'una dona cineasta actual?”, “Per què creieu que la directora ha triat aquestes imatges i no unes altres?”, “Què ens vol transmetre?”, “Quin efecte us fa la combinació d'imatges antigues amb veu o música?”, “Us apropa més a aquell passat?”, “Us fa pensar d'una altra manera?”.

QUÈ PODEM FER DESPRÉS DE LA SESSIÓ?

- **Identifiquem el racisme en les imatges.**
En un moment de la pel·lícula *La banda gris*,

el personatge de l'Albert, l'heroi protagonista, persegueix una banda de segrestadors i entra en una gran mansió modernista. Allà, el servei —format per persones racialitzades— el confon amb un lladre. Aquests personatges reproduïen arquetips racistes inspirats en l'imaginari creat per la publicitat i el cinema comercial nord-americà de l'època.

Tot seguit, amb el grup classe, visualitzarem el vídeo *Jim Crow: racisme als Estats Units*. A partir del visionament, reflexionarem sobre diverses qüestions: a què fa referència el terme necrofòbia? Quin paper van tenir el cinema i la publicitat en la representació de les persones afroamericanes? Quina imatge en transmetien? Quina és la figura de Jim Crow i com es representa? Aquest tipus d'estereotips encara es reproduïen avui dia?

- **Fem recerca sobre estereotips racistes.** Ens dividirem en cinc grups de treball per investigar diversos estereotips racistes. Cada grup se centrarà en una de les cinc figures següents, totes vinculades a personatges afroamericans estereotipats: la *Mammy*, la *Sapphire* i *Jezabel*, el *Sambo* i l'*Oncle Tom*.

- **Desmuntem el racisme en les imatges: filmacions amateurs.** Amb els mateixos cinc grups de l'activitat anterior, elaborarem una filmació *amateur* inspirada en el vídeo sobre la figura de Jim Crow. Cada grup ha de construir un

relat al voltant del personatge estereotipat que ha treballat prèviament: cal explicar qui era, quin paper va tenir en la cultura racista de l'època i com la seva imatge ha contribuït a perpetuar el racisme sistèmic. A més, cal proposar una manera de transformar aquest personatge per evitar que continuï reproduint estereotips. La filmació s'ha de fer amb mòbils, càmeres digitals o tauletes, i s'ha d'estendre durant diverses sessions. Un cop finalitzades les produccions, organitzarem una mostra de cinema *amateur* oberta al centre educatiu.

REFLEXIONS FINALS

Amb aquesta sessió cinematogràfica, hem pogut endinsar-nos en diferents tipologies de cinema *amateur*: des del cinema *amateur* de ficció —amb la pel·lícula *La banda gris* (1927), passant pel cinema documental —amb el curtmetratge *Escola del Mar* (1936), fins a les propostes més experimentals i creatives —com ara *Aquesta nit no surto* (1934), vinculada al cinema d'avantguarda.

El fet de visitar aquestes filmacions *amateurs* de principis del segle xx —com fa la peça *Centenari del Cinema Amateur a Catalunya* (2024), de Carolina Astudillo— ens permet adonar-nos del procés de democratització que ha viscut el cinema fins a arribar a la situació contemporània. Els diferents avenços

socials, econòmics i tecnològics han transformat la nostra relació amb el cinema i l'audiovisual, i l'han fet més accessible, més manejable i més econòmica. Ara bé, la curiositat d'aquest conjunt de cineastes per enregistrar la realitat que els envoltava es trasllada als nostres dies en la manera que tenim —i, en especial, que tenen els i les joves— de crear i compartir contingut audiovisual i fer de la quotidianitat un exercici creatiu.

L'adveniment del cinema *amateur* va constituir, a Catalunya i a la resta del món, un moviment social i cultural que va contribuir a revolucionar la manera de fer cinema i d'explicar històries que havia estat instaurada pel cinema de caràcter més comercial. Els cineastes *amateurs*, en sortir de la cadena de producció industrial, van trobar altres maneres de fer cinema i d'experimentar amb la creació d'imatges, pel fet de disposar de menys recursos. Aquest moviment anava molt més enllà de les pel·lícules en si, i va promoure el desenvolupament cultural de revistes i espais de debat, de formació i de difusió.

El fet de retornar a aquestes filmacions és avui una forma de viatjar en el temps i endinsar-se en les particularitats d'una època que no és la nostra. Aquestes filmacions enregistren detalls com la moda o la vestimenta dels anys 20 i 30, i també algunes tradicions i una manera particular de fer cinema. Així mateix, com en el cas del documental *Escola del Mar*, també són testimoni de projectes i moments històrics dels quals no tindríem constància si no s'haguessin enregistrat.

És per això que és fonamental remirar-les, estudiar-les i treballar-les per garantir-ne la preservació. A més, revisar aquestes filmacions significa fer-ho des d'una mirada crítica. Com hem pogut veure, el món del cinema *amateur* era un món primordialment d'homes benestants. Per aquest motiu, és important reivindicar figures de dones cineastes, com ara Francesca Triana Massana.

Així mateix, és important identificar certs estereotips racistes promoguts per la cultura cinematogràfica de l'època. Un exemple d'això el trobem en la pel·lícula *La banda gris*, en què el cineasta Lluís Gibert Romeu va “manllevar” aquest metratge d'alguna pel·lícula muda de Hollywood —el que avui entendríem com a cinema de *found footage*—, segurament amb la idea d'accentuar el to humorístic del film i fer-lo passar per una gran producció d'aires hollywoodians.

Aquesta mena de representacions ens remeten a l'imaginari racista de l'època i ens connecten amb certes violències sistèmiques. Cal tenir present que les imatges no són naturals, sinó que són fruit de decisions arrelades a una tradició colonial que determina qui apareix i com apareix a les pantalles. És imprescindible analitzar com es construeix la visió occidental del món, a fi de desmuntar el racisme que es difon a través dels mitjans de comunicació i les estratègies que el visibilitzen i el subverteixen.

Notes

El fet de retornar a aquestes filmacions és avui una forma de viatjar en el temps i endinsar-se en les particularitats d'una època que no és la nostra

Fotograma del curtmetratge experimental *amateur* “Aquesta nit no surto” (Francesca Triana Massana, 1934).

GLOSSARI

Cinema analògic

És el tipus de cinema que utilitza pel·lícula fotogràfica com a suport físic per enregistrar i projectar imatges. Durant dècades, el cinema es va fer en nitrat de cel·lulosa, un material molt inflamable que es va utilitzar fins als anys 50. Posteriorment, es va substituir per acetat de cel·lulosa, conegut com a *safety film*. Aquest material era més segur, però es degradava amb el temps. A partir dels anys 80, es va començar a utilitzar el polièster, un suport més resistent i durador. El cinema analògic va ser el sistema dominant durant gran part del segle xx, fins que va ser progressivament substituït pel cinema digital a partir dels anys 2000.

Cinema digital

És el tipus de cinema que utilitza tecnologia digital per enregistrar, editar i projectar les pel·lícules, en lloc del tradicional suport químic (pel·lícula analògica en cel·luloide). El cinema digital va començar a desenvolupar-se a finals dels anys 80, però no es va fer popular fins als anys 2000, gràcies a l'abaratiment de les càmeres digitals i dels programes d'edició per ordinador. Avui dia, la majoria de pel·lícules es fan i es projecten en format digital. Això també ha permès que moltes persones puguin fer cinema amb mitjans senzills, com ara telèfons mòbils o càmeres domèstiques.

Cinema mut

És el cinema fet abans de la invenció del so sincronitzat amb la imatge. No tenia diàlegs enregistrats, però sovint s'acompanyava de música en directe i rètols (també anomenats *intertítols*) per explicar parts de la història o mostrar els diàlegs escrits. El cinema mut va començar cap a finals del segle xix i va durar fins a finals dels anys 20, quan es va estrenar *El cantor de jazz* (1927), considerada oficialment la primera pel·lícula sonora comercial. Tot i no tenir so, moltes pel·lícules mudes mostraven una gran creativitat visual i van influir profundament en el llenguatge del cinema actual.

Racisme

Per a Frantz Fanon, "el racisme és una estructura de superioritat i inferioritat sobre la línia del que és humà, que ha estat políticament produïda i reproduïda com a estructura de dominació durant segles pel sistema imperialista / occidentalocèntric / cristianocèntric / capitalista / patriarcal / modern / colonial" (Grosfoguel, 2012).

Estereotip

És un conjunt d'idees que s'obtenen a partir de les normes culturals prèviament establertes i que poden convertir-se en un model de comportament que se superposa a la realitat dels subjectes i que, moltes vegades, sembla que s'hagin de seguir per ser acceptat dins d'un grup social.

Preservació

És el conjunt d'accions destinades a protegir, conservar i restaurar les pel·lícules i materials audiovisuals perquè no es perdin amb el temps. La preservació és especialment important en el cas del cinema analògic, ja que els suports antics com el nitrat de cel·lulosa o l'acetat es poden deteriorar, descompondre o fins i tot cremar. Gràcies a la feina d'arxius, museus i filmoteques, moltes pel·lícules antigues s'han pogut digitalitzar i fer accessibles a les generacions actuals.

Memòria dels arxius

Fa referència al conjunt de documents, imatges, pel·lícules i materials conservats en arxius i filmoteques que guarden testimoni de la nostra història cultural, social i política. Aquests arxius permeten preservar la memòria col·lectiva i comprendre com era la vida en altres èpoques. La memòria dels arxius és essencial per a la recerca històrica, per al treball de la memòria històrica i per donar visibilitat a veus i relats sovint oblidats.

***Found footage* (metratge apropiat)**

És una tècnica cinematogràfica que consisteix a reutilitzar imatges filmades prèviament —ja siguin fragments de pel·lícules antigues, vídeos domèstics, reportatges o material d'arxiu— per crear una nova obra. Aquest recurs pot tenir diferents finalitats:

artístiques, crítiques, narratives o experimentals. Durant el segle xx, aquesta pràctica va ser especialment present en el cinema experimental i en el documental crític, i s'ha convertit en una eina clau per qüestionar els discursos dominants i reflexionar sobre la memòria visual i els relats de la història.

MEDIACIÓ I EDUCACIÓ

2025-26

Dossier elaborat per Drac Màgic amb el suport de l'equip de Mediació i Educació de la Filmoteca de Catalunya. Els continguts d'aquest dossier es poden reproduir lliurement amb finalitats educatives, citant la font original: CC BY-NC-ND 4.0

Imatge portada: ©100anys cine amateur. Rodatge en un terrat.
Foto de Pilar de Quadras. Arxiu Família Quadras

filmoteca.escoles@gencat.cat
filmoteca.cat

FilmoTeca
de Catalunya

 Generalitat
de Catalunya

Fotogrames militants
© La línia torta